

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1024>

“ÂŞIK U MAHBÛB” AHVALİ ÜZERİNE BİR HÜKÛM VE MANZUM FETVÂ

Muhittin ELİAÇIK*

Özet

Divan edebiyatı büyük ölçüde, âşık ve maşukun (mahbup) ahvalinin derin mana ve zengin hayallerle anlatılmasına dayanır. Aşk etrafında dönüp dolaşan Divan şiirinde âşık acı çeken, maşuk bu acıları yaşatandır. Maşuk (mahbup), âşığının duygularına karşı daima acımasızdır ve ona acı çektirmekten zevk alır; âşık ise sürekli bundan şikâyet eder. Maşuk bir hükümdar, âşık ise onun kölesidir. Bazen âşık, derman bekleyen bir hasta, maşuk bir tabip; bazen de âşık, maşukun zulmünün kurbanı veya şehididir. Maşuk daima âşığına eziyet, naz, tegafül, vefasızlık edip rakiplere de ilgi göstererek ona acı üstüne acı yaşatır. Maşuk (mahbup) hakkındaki şikâyetler sadece şiirin değil, fetvâ ve hükümlerin de mizahi düzeyde konusu olmuştur. Bu makalede bu konuyla ilgili birkaç örnek tanıtılmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Divan şiiri, âşık, maşuk, fetvâ, hüküm, mizah.*

A Verdict and Poetry Fatwa about situations of ‘Admirer and Beloved’

Abstract

Divan literature is largely based with deep meaning and rich dreams to expression of situations of admirer and beloved (belle). In Divan poetry circling around love, the admirer is suffering, beloved is hurtful. Beloved (belle), is always cruel to the feelings of hers admirer and takes pleasure to make her suffer; the admirer constantly complains about it. Beloved is a sultan and admirer is hers slave. Sometimes admirer is a patient waiting for cure, beloved is a doctor too; and sometimes admirer is victim and martyr of persecution of hers beloved. The beloved always tortures her admirer, he is cruel and unbearable, he shows her interest to the opponents and causes him pain. Complaints about the beloved (belle) are not only

---

* Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi. Fen-Edebiyat Fakültesi. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

poetry, but also at a humorous level is topic of fatwa and verdicts too. A few examples are presented in this article about this topic.

Key words: *Divan poetry, admirer, beloved, poetry fatwa, verdict, humor.*

Giriş

Divan edebiyatı, merkezinde büyük ölçüde şiir, onun merkezinde de maşuk yani mahbûbun bulunduğu bir *müteâşık (âşık-maşuk)* edebiyatıdır. Baştan sona aşk üzerine söylenmiş şiirlerle dolu olan bu edebiyatın divanlarında maşuk (mahbup), özellikleri gelenekçe belirlenmiş ideal bir fizikî güzellikle karşımıza çıkar ve en önemli özelliği âşığa acı çektirmesidir. Maşukun, âşığın eziyet, nâz ve tegâfûl edip onun rakiplerine de iltifat göstermesi âşığın acı ve eziyetlerini daha da artırır. Âşığın en önemli özelliği ise maşukun dayanılmaz eziyetlerini bir lütuf gibi görüp bundan mutlu olmasıdır. Bu aşkıta, âşığın gördüğü eza ve cefalara isyan edip aşktan vazgeçmesi, sevgiliyi terketmesi gibi bir durum olmaz; çünkü âşık, sevgiliye mecburdur. Bâkî'nin:

Mihr ü vefâlar etmez isen dostum n'ola
Minnet değil mi cânıma cevri cefâların
beyti ile Râsîh'in:

Râsîh şikâyet etme kerem bil cefâsın
Kimdir o şâh-ı memleket bilir misin
beyti ve İshak Çelebi'nin:

Vasla ersem bîm-i hecrün bir belâ olur bana
Vasl u hecri sen bana dünyâda yeksân eyledün

beyti bu durumun bir ifadesidir. İradesi yok olmuş kararsız âşık, cefakâr maşukun mahkûmu olduğu gibi, maşukun eziyetten vazgeçmesi de maşukun âşıktan yüz çevirdiği yani ümitlerin bittiği anlamına gelen en korkulan durumdur. Eziyeti adeta huy edinmiş maşuk, âşığın asla acımaz, mutlu etmek istemez, onunla birlikte olmanın sevincini paylaşmaz. Âşığı sürekli hasret duygusu içinde, ümitle ümitsizlik arasında tutarak ona ızdırap öğretir. Âşık ise onca şikâyetlerine rağmen:

Belâ budur ki alıştı belâlarınla gönül
Gamin da gelse dile bâis-i meserret olur (Nef'î)
İlâc etme tabîbâ derdime gel
Bana dermân eden derdim gamıdır (Muhibbî)

diyerek ızdıraptan zevk alan bir seviyeye erişmiş görünür (Akün, 1994:415-416).

“Âşık U Mahbûb” Ahvali Üzerine Bir Hüküm ve Manzum Fetvâ

Maşukun âşığa ettiği eziyetler ve âşığın da buna karşı şikâyetleri sadece edebiyatta ele alınıp işlenmiş bir konu olmayıp, bu konunun Osmanlı Devleti'nin resmî belgeleri olan *hüküm* ve *fetvâ*lara da yansıdığı görülmektedir. Bu belgelerde bu konunun genellikle mizahî ve hezlî bir düzeyde ele alındığı görülmekteyse de maşukun âşığa çektiği eziyetlerin resmî belgelere de aksetme şekli bakımından önemlidir. Burada buna dair bir hüküm ve iki fetvâ örneği tanıtılacaktır. Hüküm, Osmanlı'da Divan-ı Hümâyûnda karar altına alınıp gereği için vali, beylerbeyi, kadı vs. yöneticilere gönderilen emirler, fetvâ ise Osmanlı şeyhülislâm veya müftülerinin kendilerine sorulan suallere verdikleri güçlü cevaplardır. Burada önce *hüküm* ve *fetvâ* hakkında kısaca bilgi vermekte fayda görülmektedir.

Hüküm, Osmanlılar'da asayiş ve nizama dair Divan-ı Hümâyûn'da alınan her türlü siyasi, hukuki vd. kararlar olup çoğulu *ahkâm*dır ve bunlar Divan-ı Hümâyûn defteri de denilen *Ahkâm Defterlerine* kaydedilmiştir. Padişah buyruğu anlamına gelen *hüküm/ahkâm*, Osmanlılar'da padişahın yetkili kıldığı makam veya buna bağlı dairelerce de verilmiştir. Sadâretten çıkan hükümlere ferman denilip bir suretlerinin toplandığı defterlere mühimme adı verilmiş; defterdarlıktan çıkan hükümlerin toplandığı defterlere ise ahkâm-ı mâliye denilmiştir. Daha ziyade 17. yüzyılda görülen Dîvân-ı Hümâyûn'a ait şikâyet defterleri ise ahkâm-ı şikâyet defterleri adını taşıyıp 1648-1814 yılları arasında tutulmuş, 1742 tarihinden itibaren de eyaletlere göre ayrı defterler tutulmuştur (Sahillioğlu, 1988:551).

Fetvâ, yiğit, genç, kavî anlamındaki fetâ kökünden gelen bir kelime olup, bir müşkili açıklayıp çözen güçlü cevap demektir. İslâm devletlerinde mühim işlere müftülerden fetvâ alınarak girilmiştir. Emevî halifesi Ömer bin Abdülaziz zamanında iftâ teşkilatı resmen kurulmuş (Atar,1991:122-126), Memlûkler döneminde ise müftüler devlet yönetiminde etkin biçimde yer almışlardır (Uzunçarşılı, 1984:387). Osmanlı'da savaş, barış, ıslahat, halifenin hal'i, eşkıyalık yapanların katli gibi olaylar fetvâ konusu olmuş, özel hukuku ilgilendiren fetvâlar kişilerin, kamu hukukunu ilgilendiren fetvâlar da yöneticilerin isteği üzerine verilmiştir (Atar, 1995:490). Fıkıh kitaplarının sistematüğinde düzenlenen fetvâ kitaplarında cevaplar genellikle Hanefî mezhebine göre verilmiş, meseleler kaynağı belirtilerek *olur, olmaz, câizdir* diye cevaplanmış, bazı kitapların kenarlarına ek fetvâlar yazılmıştır. Osmanlı fetvâlarında erkekler için Zeyd, Amr, Bekir, Halid; kadınlar için de Hind, Zeyneb, Hatice, Ümmü Gülsüm gibi hayalî isimler kullanılmıştır.

Manzum fetvâ ise, Osmanlı şeyhülislam veya müftülerinden şairliği bulunan bazılarının, kendilerine nazmen sorulan meselelere nazmen verdikleri cevaplardır. Bu fetvâlarda sanat endişesi güdülmemiş, aruzun kısa kalıpları kullanılmış, belli bir format ve muhteva izlenmiştir. Şu ana kadar otuz civarında manzum fetvâ tespit edilmiş olup bunların sayıca en çoğu Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi ve Muhammed Bahâî Efendi'ye aittir. Genellikle 4-10 beyit arasında olup bazıları 52 beyite kadar çıkabilen bu fetvâların giriş bölümlerinde hitap edilen şeyhülislâm için: *sadefçe-i kevn, yegâne-i dehr, hâtemü'l-müctehidîn, ukde-güşâ-yı işkâl, kalem-perdâz-ı hikem-sâz-ı dîn, hallâl-ı müşkilât, re'îs-i mecâmi'-i 'ulemâ, ser-efrâz-ı zümre-i 'ulemâ, re'îs-i eimme-i 'ulemâ, müfti-i müşkil-i savâb u hatâ, ukde-güşây-ı müşkil-i nâs* gibi sıfatlar kullanılmıştır. Manzum fetvâlar edebî sanatlarca fakir olmakla beraber vezinli-kafiyeli sıradan manzumeler de değildir. Manzum fetvâlarda her türlü konu ele alınmış olup bunlar arasında âşık u maşukun ahvâli de bulunmaktadır.

Âşık u maşukun ahvâline dair bir manzum fetvâ

Âşık u maşuk arasındaki aşkın hükmünün nazmen sorulduğu bu fetvâda, deli divane olup tutulduğu *dilbere* tüm mallarını veren *âşıkın*, *dilber* kendisini iftira atarak bıraktığında, onun yaptığı eziyetlere karşı hak kazanarak mallarını geri alıp alamayacağı sorulmuş; cevapta da, ikisi arasındaki ilişkinin aslında rüşvete dayanması sebebiyle Amr'ın pişmanlıkla geri dönmesi hâlinde mallarını geri alabileceği söylenmiştir.

*Sûret-i fetvâ-yı şerîf*¹
feilâtün mefâilün feilün
Müfti-i müşkilâta olsa su'âl
Hâl-i 'âşıkla dilber-i kattâl
Kütüb-i fikh içinde var mı sarîh
Haste-i 'aşk olana kavli sahîh
'Amr bir dilbere olup meftûn
'Aşkile itse kendüyi mecûn
Bezî idüp yolına niçe mâlî

¹ İ.B.B. Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K0473, vrk. 272b. Bu fetvâ, altında geçen: "*müfti-i Kıbrısî Hilmizâde Ali ?*" kaydına göre Kıbrıs müftüsü Hilmi (Hasan) Efendi'nin oğlu Ali tarafından yazılmıştır. Ancak, kaynaklarda böyle bir isme şimdilik rastlanamamıştır. Bu ismin *Ha(u)llumzâde ?* olarak okunma ihtimali de olup böyle bir isim de henüz tespit edilememiştir.

“Âşık U Mahbûb” Ahvali Üzerine Bir Hüküm ve Manzum Fetvâ

*Olsa bî-ihityâr anun hâli
Niçe gün olsa dilber emrine râm
Rîş-hand idüp itse nice kelâm
‘Âkîbet ‘Amra eyleyüp ‘isyân
İftirâ idüp eylese bühtân
İde mi hakk u rence rüşd ü sedâd
‘Amr virdigi mâli istirdâd
El-cevâb
Hibe-i Kinyede olup mezbûr
Bâb-ı hazr u ibâhada mastûr
Müte’âşık birbirine eger
Sarf iderse ne denlü simle zer
Fukahâ didi bunı vâki’-i hâl
Rüşvet olur aralarında o mâl
‘Amr eger nâdim olup itse râdd
Virdigi mâli eyler istirdâd
Tâlib-i magfîret-i lem-yezelî müfti-i Kıbrısî Hilmizâde Ali (?)*

Müşkilâtı çözen müftüye âşık ve kâtil dilberin hâli sual edilse ki; fıkıh kitaplarında aşk hastası için açık ve sahih bir söz var mıdır? Amr, bir dilbere tutulup aşkından kendini deli edip onun yoluna mallarını saçıp iradesi elden gitse, günlerce dilberin emrine boyun eğip bıyık altından gülüp birçok söz söylese ve sonunda dilber, Amr’a isyan edip ona iftira ve bühtan etse, Amr bu eziyete karşı haklı hâle gelip verdiği malı geri alabilir mi? El-cevap: Kinye’nin hibe, hazr ve ibâha baplarında yazılıp çizilmiştir ki, âşık u maşuk birbirine eğer onca altın gümüş harcarsa, fakihler bu malın aslında aralarında rüşvet olacağını söylemiştir. Bu sebeple, Amr eğer pişman olup geri dönse verdiği malı geri alır. (Evveli Olmayan’ın magfîretini isteyen Kıbrıs müftüsü Hilmioğlu Ali)

Mensur bir fetvâ

Müteâşık ahvali üzerine Ebussuûd Efendi de mensur bir fetvâ vermiş olup bu fetvâda, yukarıdaki fetvâda geçen ahvalin tam tersi görülmektedir. Bu fetvâda, ‘âşık ve ma’şûk kelimeleri muamma yollu harf yorumuyla açıklanmış ve âşık-maşuk arasındaki aşkıta maşuktaki aşkın daha ziyade olduğu belirtilmiştir. Buna göre, âşık maşuka iki gözle (ayın ve kaf), maşuk ise âşıka

dört gözle (mim, ayın, vav, kaf) bakmakta olduğundan ve ma'sûk lafzı "ma'-şevk" şeklinde yazıldığından maşuktaki aşk daha çoktur:

Âşık ile ma'sûk mâbeyninde olan 'aşk 'âşıkda mı ziyâdedür ma'sûkda mı beyân buyurula. El-cevâb: Ma'sûkda ziyâdedür zîrâ 'âşık ma'sûka iki göz ile nazar ider biri 'aynun göziyle ve biri kâfun göziyle ammâ ma'sûk 'âşıkda dört göz ile nazar ider biri mîmün biri 'aynun biri vâvun biri kâfun. Ammâ 'âşıkun 'aşkı âşikâr olduğuna bâ'is oldur ki 'ayn 'âşıkda açık vâki' olmuştur ol ecilden dikkatle nazar ider ma'sûkda 'ayn mestûr olmak ile açmazdan nazar idüp derûnı mahabbet ider zîrâ lafz-ı ma'sûk ma' ile şevkden mürekkebdür ve hem lafz-ı ma'sûkun âhiri şevkdür. Bunlar delâlet ider ki 'aşk ma'sûkda ziyâdedür kim bu ma'nâyı îmâ için Hilâlî demişdür: Âşıkân her çend müştâk-ı cemâl-i dilberân-Dilberân ber-âşıkân ez-'âşıkân 'âşık-terend. El-fakîr Ebuss'ûd.²

Maşukun âşık eziyetlerine dair bir Hüküm

Âşık u maşuk arasındaki ilişki, devletin en üst belgeleri olan hükümlere de, mizahî biçimde yansımış ve âşığa karşı eziyetlerinden şikâyet edilen maşuka ibretli ceza verilmesine dair Anadolu, Rumeli ve adalardaki üst düzey yöneticilere hüküm yazılmıştır. Bir padişah emri olan bu hüküm, âşıklara acımaksızın, sevgilinin eziyetlerine göre verilmiş bir fetvâ gereğince çıkmıştır. Bu hükümde, padişah kapısına giden bazı şeydâ âşıkların şu istekte buldukları belirtilmiştir: *"Günlerden bir gün kendi hâlimde gezip dolaşırken ansızın güzel yanaklı, gül yüzlü, inci dişli, ahu gözlü, keman kaşlı put gibi güzel bir genç dilber bana rastgelip gamze okunu sineme gönderip çocukluğumdan beri kazandığım faziletleri ve ilmî konuları zihnimden giderip aklımı alıp beni şaşkın etti ki, sabra güç ve sefere takat kalmadığı gibi, gönül evimi yağmaladığından iradem elden gidip eli boş kaldım. Sonra yine o âşüfte bize hiç acımadan inleyerek binlerce zulüm ve kırgınlık edip ne güzelliğinin zekâtını verdi, ne de mîrî oşürden kânûn üzere gerekli olan günlük beşer öpücük verdi; üstelik şaşkın âşığa daha fazla zulmetmekten başka, gözlerine karşı boğazından asılası kara yüzlü rakiple ve onun dostu olan bedbahtla etrafı gezmek isteyip biçare âşıklara zulmetti."* Âşıkların bu şikâyeti üzerine padişahın buyruğu şöyle çıkmıştır: *"Hükümüm dergâh-ı muallâm çavuşlarından Ahmed Ağa ile size geldiğinde göresiniz ki gerçekten öyle ise Muhammed, Osmân ve Yahyâ bin filân vd. mahbuplardan hasımları toplayıp*

² 06 Hk 1205-1206, vr. 63a.

“Âşık U Mahbûb” Ahvali Üzerine Bir Hüküm ve Manzum Fetvâ

hakkıyla araştırıp göresiniz ki gerçekten mesele söylendiği gibiyse o vefâsız hercâi âfetlerin zulmettikleri şer'an sâbit olursa o âfeti tutup şer'an, kahren ve cebren âşıkları ile ten tene, gömlek gömleğe, ağız ağza, dudak dudağa, kol boyuna ikisini bir döseğe toplayıp mülk olarak tamamen o biçare âşığın muradı üzerine hakkını alıp muhalefet edenleri hakkıyla yüce kapıma yazıp gönderesiniz. Ona hilesi sorulup türlü türlü eziyetler edilsin ki diğer mahbuplara ibret olsun. Bu hükmümü elinizde tutup âşıkları maşuka karşı hoş diri tutun; ihmâlden çok sakının; şöyle bilin, yüce işarete bağlanın.”

Gerek bu hükümde, gerekse manzum fetvâda Divan edebiyatı mahbûbunun tüm özellikleri sayılıp dökülmüştür. Fetvâdaki: “*Haste-i aşk, meftûn, mecnûn, bî-ihitiyâr, dilber, râm, müteâşık*” kavramları Divan şiirinin âşık u maşuk kavramlarıdır. Fetvâda dikkat çekici olan ise müteâşık (âşık u maşuk) arasında, özellikle âşık tarafından kendisini sevdirmeye amaçlı altınla gümüşlü bir harcama olduğunda bunun rüşvet olacağı ve âşığın pişmanlık duyup maşuktan ayrılması hâlinde bunları geri alabileceği söylenmiştir. Fetvâda bu konunun *Kınye* adlı fıkıh kitabındaki *hibe* faslının hazr ve ibâha bablarında geçtiği belirtilmiştir.

Hükümde geçen şikâyetler *müteâşık* (âşık u maşuk) ahvalini daha ayrıntılı göstermekte ve Divan şiiri mahbûbunun her türlü eziyet, ızdırıp, naz ve tegâfûlünü ortaya koymaktadır. Bu hükmün gerçekten Divân-ı Hümâyûnda alınmış bir karar olup olmadığı belli olmasa da diplomatika bakımından hükmün dil ve üslûbu ile elkap, terim, deyim vs. özellikleri gerçek bir hüküm veya mühimme kaydı olduğuna da işaret edebilir. Ancak, hükümde geçen: “*..ne güzelliğinin zekâtını verdi, ne de mîrî öşürden kânûn üzere gerekli olan günlük beşer öpücük verdi ...o âfeti tutup şer'an, kahren ve cebren âşıkları ile ten tene, gömlek gömleğe, ağız ağza, dudak dudağa, kol boyuna ikisini bir yüz döseğe toplayıp..*” ifadeleri mizahî karakter taşımasınca sun'î intibahı vermektedir. Ayrıca, bu hüküm bir yazma eserde kayıtlı olup herhangi bir ahkâm veya mühimme defterinden alınmış değildir:

Tâ'ife-i uşşâka şefakat u merhamet itmeyüp ma'sûkun eylediği cevr ü cefâlarına göre verilen fetvâ-yı şerîf mücibince sâdır olan emr-i sultânîdür³

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm kebîrû'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm sâhibü'l-izzî ve'l-ihitişâm bi-mezîd inâyeti'l-meliki'l-allâm vilâyet-i Rumeili ve Anatoli ve cezîrelerde olan beglerbegleri dâme makâlihîm ve mefâhirü'l-kuzâtî ve'l-hükkâm vilâyet-i mezbûre kâdîları zîde fazluhum tevki'-i refî'-i

³ 06 Hk 1205-1206, vr. 63b-64a

humâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki taht-ı hükûmetinizde vâki' olan tâyife-i uşşâkdan ba'zı 'âşık-ı şeydâ bâb-ı sa'âdetime gelüp şöyle arzuhâl eyledi ki günlerde bir gün kendü 'âleminde geştügüzâr ve bâğ-ı cinân seyr iderken nâ-gâh civân tâifesinden bir dilber-i ra'nâ ruhları zîbâ yüzi gül dişleri dür gözleri âhû kaşları kemân bir dilber-i sanem-mâye râst gelüp gamzesi tûrinden sînesine havâle idüp zamân-ı tıfliyyetden berü tahsîl eyledüğüm mesâ'ili ve ilm-i fezâ'ili hâtırmıdan dür idüp bu vechle şûrîde-dili âşüfte-hâl eyledi ki ne sabra tâkat ve ne sefere tâkatım kalmadığından gayri gönüm evini yağma itmekle ihtiyârum elden gidüp tehî-dest kaldığımdan sonra yine mahbûblar bunlara aslâ rağbet ü şefakat itmeyüp ol bî-çâre âşüfte âh u enîn ve envâ'-ı cefâlar ve hezârân renc ü itâblar kılup ve ne zekât hüsnünden virmeyp öşr-i mîrî kânûn üzere müteveccih olan yevmî beşer bûselerin virmekte 'inâd u muhâlefet idüp 'âşık-ı şeydâya ziyâde zulm olduğundan mâ-'adâ gözlerine karşı boğazından asılası rakîb-i rû-siyeh ile ve anun hem-demi olan bed-bahtla merâm-ı seyr ü sahrâ idüp bî-çâre 'âşıklara hayf olduğu ma'lûm u mesmû'-ı şerîfüm olmağla ol ecilden buyurdum kim hükûm-i şerîfüm vâcib-i iktidâr dergâh-ı muallâm çavuşlarından fahrü'l-emâsîl ve'l-akrân Ahmed Ağâ zîde kadruhu vardukda göresiz fi'l-vâki' öyle ise Muhammed ve Osmân ve Yahyâ bin fülân ve gayruhüm mine'l-mahbûbân cem' ü ihzâr-ı husamâ kılup vech-i hak üzere teftiş idüp göresiz fi'l-vâki' kazıyye 'arz olunduğı gibi ise ol âfet-i zamân ve mahbûb-ı cihân bî-vefâ her-câ'îlerin cevri ü cefâ itdükleri şer'an sâbit oldukda ol âfet-i zamânı tutup şer'an ve kahren ve cebren uşşâkı ile ten tene gömlek yabana ağız ağza tudak tudağâ ve kol boynına ve ikisin bir rûy dösege cem' idüp 'alâ-vechi't-temlik tamâmen ol bî-çârenün murâdı üzere hakkını alıvirüp hakk-ı sarîh üzere muhâlefet idenleri yazup dergâh-ı muallâma 'arz kılup sūdde-i sa'âdetime gönderesin andan mekri sorulup envâ' dürlü cefâlar oluna ki sâ'ir mahbûblara mûcib-i 'ibret ola ve ba'de'n-nazar bu hükûm-i humâyûnumu yedinde ibkâ idüp 'âşık olanları ma'şûka şevkile bir hoşca zindegânî idesiz ihmâl ü müsâheleden be-gâyet ihtirâz eylesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılınız. Be-makâm-ı Kostantiniyyeti'l-mahrûse.

Âşıklar takımına merhamet emeyip, sevgilinin zulümlerine göre verilen fetvâ gereğince çıkan padişah emridir: İhtişam, ihtiram, değer, izzet ve cömertlik sahibi olan Rumeli ve Anadolu vilâyetleri ile adalardaki beylerbeylerine ve bu vilâyetlerdeki kadınlara (hüküm ki)! Yüce emrim size gelince bilin ki, hükümünüz altındaki aşıklar takımından bazı şeydâ aşıklar

“Âşık U Mahbûb” Ahvali Üzerine Bir Hüküm ve Manzum Fetvâ

kapıma gelip şöyle istekte bulundular ki: “Günlerden bir gün kendi âlemlerinde gezip dolaşırken ansızın güzel yanaklı, gül yüzlü, inci dişli, ahu gözlü, keman kaşlı put gibi güzel bir genç dilber bana (bize) rastgelip gamzesi okundan sineme gönderip çocukluğundan beri kazandığım faziletleri, ilmi konuları zihnimden götürüp bu şekilde aklımı alıp beni şaşkın etti ki, sabra güç ve sefere takat kalmadığı gibi, gönül evimi yağma ettiğinden ihtiyarım elden gidip elim boş kaldı. Sonra yine mahbuplar bize hiç acımayıp o âşüfte, inleyerek binlerce zulüm ve kırgınlık edip ne güzelliğinin zekâtını verdi, ne de mîrî öşürden kânûn üzere gerekli olan günlük beşer öpücük verdi; üstelik şaşkın âşığa daha fazla zulmetmekten başka, gözlerine karşı boğazından asılası kara yüzlü rakiple ve onun dostu olan bedbahtla etrafı gezmek isteyip biçare âşıklara zulmedildi”ği malûmum olduğundan buyurdum ki hükmüm dergâh-ı muallâm çavuşlarından Ahmed Ağa ile size geldiğinde göresiniz ki gerçekten öyle ise Muhammed, Osmân ve Yahyâ bin filân ve diğerleri mahbuplardan hasımları toplayıp hakkıyla teftiş edip göresiniz ki gerçekten mesele arz olunduğu gibi ise o vefâsız her-câî âfetlerin zulmettikleri şer’an sâbit olursa o âfeti tutup şer’an, kahren ve cebren âşıkları ile ten tene, gömlek gömleğe, ağız ağza, dudak dudağa, kol boyuna ikisini bir yüz döseğe toplayıp mülk olarak tamamen o biçarenin muradı üzerine hakkını alıp muhalefet edenleri hakkıyla yazıp yüce kapıma arzedip gönderesin. Ondan hilesi sorulup türlü türlü eziyetler edilsin ki diğer mahbuplara ibret olsun. Bu hükmümün elinizde tutun ve âşık olanları maşuka şevk üzere hoş ve diri tutun; ihmâlden çok sakının; şöyle bilin, yüce işarete bağlanın. Kostantiniyye.

Sonuç

Divan şiirinde mahbubun âşığa eziyeti ve âşığın bundan şikâyeti parlak ve yeni mazmunlarla en yaygın konulardan olarak yüzyıllarca şiirlerde ve nesirlerde işlenmiştir. Bu konu Osmanlılar’da hüküm ve fetvâ gibi devletin en resmî belgelerine de aksetmiş ve genellikle mizahî şekilde ele alınmıştır. Devletin belgelerinin dil ve üslûbuna bir yansımadan da bahsedilebilir. Yukarıda tanıtılan manzum fetvâ ve hükme göre müteâşık arasındaki ilişkilerde âşık masum olup, mahbup ise her yönden cezayı hak etmektedir. Bu konuda maşukun haklı görüldüğü bir örnek, ancak uç bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela, maşukun ahvali yaygın görüşün aksine Ebussuûd Efendi’nin bir fetvâsında farklı biçimde ele alınmış ve ‘âşık ve ma’şûk kelimeleri Arap harfli imlalarından hareketle yorumlanıp âşık-maşuk

arasındaki aşkta maşuktaki aşkın daha çok olduğu belirtilmiştir. Bu örnek, gerçek durumla bağdaşmayan, bir yorum olmaktan öteye gitmeyen bir görüş olarak ele alınabilir.

KAYNAKÇA

Akün, Ö.F. (1994), *Divan Edebiyatı*, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.9, s.389-427.

Sahillioğlu, Halil(1988), *Ahkâm Defteri*, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.1, s.551.

Atar, Fahrettin (1991). *İslâm Adliye Teşkilâtı*, Diyanet İşleri Bşk. Yayınları, Ankara.

Atar, F. (1995). *Fetva*, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.

Uzunçarşılı, İ.H. (1984). *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK, Ankara.